

GERONTOTECHNOLOGIJŲ MODELIŲ TAIKYMO PRIEIGA ERICH'Ų FROMM'Ų TEORIJS „TURĖTI AR BŪTI?“ PERSPEKTYVOJE

Jonas Tilvikas

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjami klasikiniai technologijų priėmimo modeliai, tokie kaip Technologijų priėmimo modelis (TAM) ar Vieninga technologijų priėmimo ir naudojimo teorija (UTAUT), leidžia gana tiksliai prognozuoti technologijų naudojimo intencijas, tačiau jie ne visada paaiškina, kodėl dalis technologijų, nepaisant suvokiamos naudos, lieka nepriimtos arba naudojamos kitaip, nei buvo numatyta. Straipsnyje keliama prielaida, kad šis ribotumas susijęs su instrumentinio racionalumo logika, kuria grindžiami klasikiniai technologijų priėmimo modeliai. Tyrime taikoma konceptualioji analizė, rekonstruojant pagrindinius technologijų priėmimo modelių konstruktus ir interpretuojant juos pasitelkus Erich'o Fromm'o turėjimo ir buvimo perskyrą. Analizė atskleidė, kad klasikiniai technologijų priėmimo modeliai paprastai atskleidžia turėjimo orientacijai būdingą santykį su technologijomis, grindžiamą funkcionalumo, kontrolės ir efektyvumo logika. Atliktas tyrimas papildė technologijų priėmimo teoriją, pasiūlydamas interpretacinį klasikinių modelių išplėtimą ir konceptualų būsimo gyvenimo orientacijų analizės metodikos gerontotechnologijų tyrimuose pagrindą.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: gerontotechnologija, technologijų priėmimo modeliai, TAM, UTAUT, gyvenimo orientacija, turėti ir būti perskyra, Erich'as Fromm'as.

Abstract

The article examines classic technology acceptance models such as the Technology Acceptance Model (TAM) and the Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT), which allow the relatively accurate prediction of technology use intentions, but do not always explain why some technologies, despite their perceived usefulness, remain unaccepted or are used differently than expected. The article assumes that this limitation is related to the logic of instrumental rationality underlying classic technology acceptance models. The study employs conceptual analysis by reconstructing the main constructs of technology acceptance models and interpreting them through Erich Fromm's distinction between having and being. The analysis has revealed that classic technology acceptance models predominantly reflect a relationship with technology characteristic of the 'having' orientation, grounded in the logic of functionality, control and efficiency. The article contributes to technology acceptance theory by offering an interpretative extension of classic models and a conceptual foundation for a future methodology of analysing life orientations in gerontotechnology research.

Jonas Tilvikas – daktaras, vyr. lektorius, Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Holistinės medicinos ir reabilitacijos katedra. Herkaus Manto g. 84, 92294 Klaipėda. El. paštas: jonas.tilvikas@ku.lt

Received 23/04/2026. Accepted 05/05/2026

Copyright © 2026 Jonas Tilvikas. Published by Klaipėda University Press.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

KEY WORDS: gerontechnology, technology acceptance models, TAM, UTAUT, life orientation, the distinction between having and being, Erich Fromm.

DOI: <https://dx.doi.org/10.15181/tbb.v96i1.2802>

Įvadas

Gerontotechnologijų plėtrą skatina spartus visuomenės senėjimas ir augantis spaudimas sveikatos priežiūros bei socialinės globos sistemose, siekiant palaikyti vyresnio amžiaus žmonių savarankiškumą, saugumą ir atitinkamą gyvenimo kokybę (Graafmans, Brouwers, 1989; Graafmans ir kt., 1992; Bouma, 2001; World Health Organization, 2022; United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2024). Tačiau, nepaisant reikšmingų technologinių inovacijų ir investicijų, empiriniai tyrimai nuosekliai rodo išliekantį atotrūkį tarp gerontotechnologijų kūrimo ir jų realaus naudojimo vyresnio amžiaus žmonių kasdiniame gyvenime (Harris ir kt., 2022; Wilson ir kt., 2023; Bertolazzi ir kt., 2024; Kruithof ir kt., 2025; Hepburn ir kt., 2025; Bao ir kt., 2026).

Šis atotrūkis rodo, kad technologijų efektyvumas negali būti vertinamas vien pagal jų technines galimybes ar numatytas funkcijas. Būtina atsižvelgti į tai, kaip vyresnio amžiaus žmonės priima, atmeta ar selektyviai naudoja siūlomas technologijas savo gyvenimo situacijoje (Heart, Calderon, 2013; Peek ir kt., 2014; Lee, Coughlin, 2015; Aleti ir kt., 2025; Emmesjö ir kt., 2025). Dominuojančios technologijų priėmimo teorijos – TAM, UTAUT ir jų plėtiniai – technologijų naudojimą daugiausia aiškina remdamosi instrumentinio racionalumo kriterijais: suvokiama nauda, naudojimo paprastumu, socialine įtaka ar kontrole (Davis, 1989; Venkatesh ir kt., 2003; Venkatesh ir kt., 2012). Tokiuose modeliuose technologijų priėmimas dažniausiai suprantamas kaip racionalus funkcinių savybių vertinimo procesas, kuriame technologijos reikšmė siejama su efektyvumu, produktyvumu, patogumu ar rezultatų optimizavimu. Dėl to skirtingos žmogaus santykio su technologine aplinka logikos lieka nepakankamai diferencijuotos. Empiriniai gerontotechnologijų tyrimai rodo, kad ta pati technologija vienam žmogui gali reikšti savarankiškumo palaikymą ir aktyvaus gyvenimo tęstinumą, o kitam – kontrolę, priklausomybę ar susvetimėjimą (Peek ir kt., 2014; Fowe, Boot, 2022). Tai leidžia kelti klausimą, ar technologijų priėmimo skirtumai gali būti paaiškinami vien instrumentinio racionalumo logika, ar juos formuoja ir platesnės žmogaus santykio su pasauliu orientacijos.

Šis ribotumas gali būti konceptualiai analizuojamas pasitelkiant E. Fromm'o turėjimo ir buvimo perskyrą. Turėjimo orientacija siejama su siekiu išlaikyti kontrolę, stabilumą ir saugumą, tuo tarpu buvimo orientacija – su aktyviu, produktyviu ir nesusvetimėjusiu santykiu su pasauliu (Fromm, 1976/2015). Ši perskyra leidžia technologijų priėmimą interpretuoti ne tik kaip funkcinių savybių vertini-

mo rezultatą, bet ir kaip skirtingų žmogaus santykio su technologine aplinka formų išraišką.

Straipsnio tikslas – konceptualiai išanalizuoti technologijų priėmimo modelių konstruktus gerontotechnologijų kontekste ir parodyti, kaip jų aiškinamoji galia gali būti išplėsta įtraukiant gyvenimo orientacijos dimensiją. Problema formuluojama taip: kaip galima būtų praplėsti technologijų priėmimo modelius, kad jie leistų paaiškinti ne tik technologijų naudojimo tikimybę, bet ir skirtingas žmogaus santykio su technologijomis logikas.

Daroma prielaida, kad klasikinių technologijų priėmimo modelių ribotumas susijęs su kintamųjų ir operacionalizacijos stoka, kuri neleidžia atskleisti skirtingų žmogaus santykio su technologine aplinka orientacijų. Dėl to tie patys technologijų priėmimo konstruktai gali slėpti skirtingus technologijų vertinimo motyvus ir skirtingą žmogaus santykį su technologija.

Straipsnis technologijų priėmimo teoriją papildo dviem aspektais. Pirma, siūloma teorinė klasikinių technologijų priėmimo modelių ir į patirtį orientuotos gerontotechnologijų analizės tarpusavio jungtis, parodant, kad klasikiniai konstruktai daugiausia grindžiami instrumentinio racionalumo logika. Antra, siūloma metodologinė kryptis – gyvenimo orientacijos dimensijos, kaip hipotetinio moderuojančio kintamojo, integravimas į technologijų priėmimo analizę. Tokia prieiga sudaro prielaidas paaiškinti, kodėl technologija gali būti laikoma naudinga, tačiau nepriimama, arba naudojama nepaisant riboto funkcionalumo.

Pateikta interpretacinė schema leidžia formuluoti būsimų empirinių tyrimų, kurie orientuoti į gyvenimo orientacijos dimensijos operacionalizavimą technologijų priėmimo modeliuose, prielaidas.

1. Technologijų priėmimo tyrimų kryptys ir jų ribotumai

Technologijų priėmimo tyrimai formavosi siekiant paaiškinti, kodėl individai priima arba atmets naujas technologijas ir kokie veiksniai lemia jų naudojimo intenciją bei faktinį naudojimą. Ankstyvieji modeliai daugiausia rėmėsi racionalaus pasirinkimo logika ir prielaida, kad technologijų naudojimas priklauso nuo individo atliekamo technologijos naudingumo bei naudojimo sudėtingumo vertinimo. Viena reikšmingiausių šios krypties teorijų tapo Technologijų priėmimo modelis (TAM), sukurtas F. D. Davis'o (1989), teigiama, kad technologijų naudojimą pirmiausia lemia suvokiama nauda ir naudojimo paprastumas. Suvokiama nauda apibrėžiama kaip laipsnis, kiek asmuo tiki, kad technologijos naudojimas pagerins jo veiklos rezultatus, o naudojimo paprastumas – kaip įsitikinimas, kad technologijos naudojimas nereikalaus didelių pastangų (Davis, 1989).

Vėlesni modeliai siekė išplėsti TAM aiškinamąją galią įtraukiant papildomus socialinius, organizacinius ir emocinius veiksnius. Viena svarbiausių šios krypties teorijų tapo vieninga technologijų priėmimo ir naudojimo teorija (UTAUT), kuri technologijų naudojimą aiškina kaip veiklos, pastangų lūkestį, socialinę įtaką ir palankias sąlygas (Venkatesh ir kt., 2003). Vėliau pasiūlytas UTAUT2 modelis papildytas hedonistinės motyvacijos, kainos vertės ir įpročio konstruktais (Venkatesh ir kt., 2012). Šių modelių plėtiniai įtraukė ir pasitikėjimo, suvokiamos rizikos, privatumo, technologinio nerimo ar saviveiksmingumo dimensijas, siekiant geriau paaiškinti technologijų naudojimą specifiniuose kontekstuose, įskaitant elektroninę sveikatą ir gerontotechnologijas (Heart, Kalderon, 2013; Wilson ir kt., 2023).

Nepaisant skirtingų technologijų priėmimo tyrimų krypčių, šiame straipsnyje pagrindinis dėmesys skiriamas klasikiniams technologijų priėmimo modeliams – TAM, UTAUT ir jų plėtiniais. Ppasirinkimas grindžiamas tuo, kad šiuose modeliuose naudojami pagrindiniai technologijų priėmimą aiškinantys konstruktai yra sistemiškai susieti ir konceptualiai aiškiai apibrėžti. Skirtingai nei daugelis vėlesnių ar alternatyvių prieigų, kuriose aiškinamieji veiksniai dažnai fragmentuojami ar nuolat plečiami, klasikiniai modeliai sudaro nuoseklią technologijų priėmimo paradigmą. Dėl to jie šiame tyrime pasirenkami kaip pagrindinė analitinė ašis, leidžianti nuosekliau analizuoti jų implikuojamą technologijų vertinimo logiką.

Nors šių modelių aiškinamasis laukas nuolat plečiamas, jie iš esmės išlieka orientuoti į technologijų naudojimo prognozavimą ir kintamųjų tarpusavio ryšių nustatymą. Technologijų reikšmė juose daugiausia aiškinama laikantis efektyvumo, naudingumo, kontrolės ir rezultatų optimizavimo kriterijų. Taip vartotojo santykis su technologija dažniausiai redukuojamas į funkcinių savybių vertinimą, o skirtingi technologijų patyrimo ir santykio su technologine aplinka būdai lieka nepakankamai diferencijuoti.

Gerontotechnologijų tyrimuose ši problema tampa ypač reikšminga. Vyresnio amžiaus žmonių santykis su technologijomis dažnai negali būti paaiškintas vien praktinio funkcionalumo kriterijais, nes technologijų naudojimas susijęs ne tik su užduočių atlikimu, bet ir su savarankiškumo išsaugojimu, priklausomybės patyrimu, santykių palaikymu bei gyvenimo tęstinumo suvokimu (Peek ir kt., 2014; Lee, Coughlin, 2015). Viena vertus, empiriniai tyrimai atskleidžia, kad net ir objektyviai naudinga technologija gali būti atmetama, jei ji suvokiama kaip kelianti grėsmę privatumo, autonomijos ar orumo jausmui (Fowe, Boot, 2022; Wilson ir kt., 2023). Kita vertus, riboto funkcionalumo technologijos gali būti priimanamos dėl jų gebėjimo palaikyti socialinį ryšį ar aktyvų dalyvavimą kasdieniame gyvenime.

Reaguojant į šiuos ribotumus, technologijų priėmimo tyrimuose stiprėja į vartotojo patirtį orientuota kryptis, akcentuojanti socialinę, emocinę ir egzistencinę technologijų naudojimo kontekstą. Šios krypties tyrimai pabrėžia, kad technologijų priėmimas priklauso ne tik nuo funkcinių savybių, bet ir nuo to, kaip jos dera su vartotojo gyvenimo būdu, vertybėmis, tapatybe ir kasdienėmis praktikomis (Peek ir kt., 2014; Lee, Coughlin, 2015; Wilson ir kt., 2023). Technologijų naudojimas tokiuose tyrimuose analizuojamas kaip santykio su technologine aplinka forma, kuri gali būti susijusi tiek su ištraukimu ir aktyviu veikimu, tiek su atsitraukimu ar pasipriešinimu. Ši kryptis paskatino labiau susitelkti ties technologijų atmetimo ir jų nenaudojimo tyrimais. Technologijų atsisakymas vis dažniau analizuojamas ne kaip technologinio atsilikimo ar kompetencijos stokos pasekmė, bet kaip sąmoningas sprendimas, susijęs su vartotojo vertybėmis, gyvenimo situacija ar požiūriu į technologinę aplinką. Vis dėlto net ir šiuose tyrimuose technologijų nenaudojimas dažniausiai interpretuojamas kaip priėmimo proceso nesėkmė ar barjerų pasekmė, o ne kaip savitas žmogaus santykio su technologijomis būdas.

Todėl galima teigti, kad tiek klasikiniai technologijų priėmimo modeliai, tiek dalis į vartotojo patirtį orientuotų tyrimų nepakankamai diferencijuoja skirtingas žmogaus santykio su technologijomis logikas. Technologijų priėmimas dažniausiai aiškinamas laikantis naudingumo, naudojimo kliūčių ar socialinių veiksnių kriterijų, mažiau analizuojant, kaip skirtingi žmonės pačią technologijos reikšmę įtraukia į savo pasaulį. Tai sudaro prielaidas ieškoti interpretacinių prieigų, leidžiančių technologijų priėmimą analizuoti ne tik kaip racionalų funkcinių savybių vertinimą, bet ir kaip platesnio žmogaus santykio su pasauliu išraišką.

2. Turėjimo ir buvimo perspektyva kaip technologijų priėmimo interpretacinė prieiga

E. Fromm'o *turėjimo* ir *buvimo* perskyra pateikia vieną iš galimų interpretacinių prieigų, leidžiančių technologijų priėmimą analizuoti ne tik kaip racionalų funkcinių savybių vertinimą, bet ir kaip platesnio žmogaus santykio su pasauliu išraišką. E. Fromm'as teigia, kad žmogaus santykį su savimi, kitais žmonėmis ir aplinka gali struktūruoti dvi skirtingos egzistavimo orientacijos – turėjimas ir buvimas (Fromm, 1976/2015). Šios orientacijos reiškia ne paskiras elgesio savybes ar psichologinius bruožus, bet skirtingus santykio su pasauliu būdus.

Kai žmogus orientuojasi į *turėjimą*, jo santykis su pasauliu grindžiamas siekiu išlaikyti stabilumą, saugumą ir kontrolę. Tokiu atveju svarbia tampa nuosavybė, kaupimas, rezultatų užtikrinimas ir siekis išsaugoti bei plėsti tai, kas suvokiama kaip vertinga – materialius objektus, statusą, socialinius santykius ar emocijas patirtis. E. Fromm'as pažymi, kad turėjimo logikoje žmogaus santykis su aplinka

grindžiamas ne aktyviu dalyvavimu, bet siekiu valdyti, apsirėžti ir išlaikyti tai, kas jau pasiekta (Fromm, 1976/2015). Ši orientacija glaudžiai susijusi su instrumentiniu racionalumu, kai objektų ar veiklų vertė pirmiausia nustatoma pagal jų naudą, funkcionalumą ir gebėjimą užtikrinti pageidaujamus rezultatus.

Kai orientuojamasi į *buvimą*, santykis su pasauliu grindžiamas ne turėjimu ar kontrole, bet aktyviu, produktyviu ir autentišku veikimu. E. Fromm'as buvimą sieja su gebėjimu puoselėti santykį, realizuoti savo galias, dalyvauti gyvenime ir išlikti atviram patirčiai bei kaitai (Fromm, 1976/2015). Šioje perspektyvoje svarbiu tampa ne tai, ką žmogus turi ar kontroliuoja, bet kaip jis veikia, patiria ir įsitraukia į santykį su pasauliu. Todėl buvimo orientacija negali būti redukuojama vien į pozityvias emocines būsenas ar „gerą savijautą“, nes ji pirmiausia reiškia aktyvų ir gyvą egzistavimo būdą.

Šiame tyrime daroma prielaida, kad technologijų priėmimo konstruktai gali būti grindžiami skirtingomis gyvenimo orientacijomis. Todėl tie patys technologijų vertinimo aspektai gali įgyti skirtingą reikšmę, atsižvelgiant į tai, žmogaus santykį su technologija labiau struktūruoja *turėjimo* ar *buvimo* orientacija.

Esant turėjimo nuostatai technologijos reikšmė pirmiausia siejama su stabilumo išlaikymu, kontrole, saugumu ir rezultatų užtikrinimu. Technologija vertinama pagal jos gebėjimą optimizuoti veiklą, mažinti neapibrėžtumą ir užtikrinti pageidaujamą rezultatą. Tuo tarpu esant *buvimo* orientacijai technologijos vertė gali būti siejama su aktyviu dalyvavimu, produktyviu veikimu, gebėjimų realizavimu ir autentišku santykiu su pasauliu. Tokiu atveju technologija vertinama ne vien jos funkcionalumo aspektu, bet ir atsižvelgiant į tai, ar ji leidžia žmogui išlikti aktyviam, palaikyti santykius, veikti savarankiškai ir dalyvauti gyvenime.

Dėl to tas pats technologijų priėmimo konstruktas – pavyzdžiui, suvokiama nauda ar naudojimo paprastumas – skirtingiems vartotojams gali reikšti skirtingus santykio su technologija būdus. Suvokiama nauda gali būti siejama tiek su efektyvumu ir kontrolės didinimu, tiek su galimybe išlikti aktyviam ir palaikyti santykį su kasdieniu gyvenimu. Analogiškai naudojimo paprastumas vienu atveju gali reikšti siekį sumažinti neapibrėžtumą ir išlaikyti kontrolę, kitu – galimybę veikti nesusiduriant su kliūtimis ar susvetimėjimo patirtimi.

E. Fromm'o perskyra šiame tyrime pasirinkta kaip interpretacinė prieiga, nes ji leidžia technologijų priėmimo konstruktus analizuoti ne kaip izoliuotus psichologinius ar funkcinus veiksnius, bet kaip skirtingų žmogaus santykio su pasauliu ir technologine aplinka logikų išraišką. Nors E. Fromm'as kritikuoja instrumentinio racionalumo logika grindžiamą žmogaus sampratą, būdingą klasikiniams technologijų priėmimo modeliams, jo teorinė schema, skirtingai nei kai kurios fenomenologinės ar kritinės technologijos teorijos, išlieka gana struktūruota, kad

galėtų būti konceptualiai siejama su empirine operacionalizacija bei metodologiniu taikymu technologijų priėmimo tyrimuose.

Kartu tai kelia klausimą, kaip technologijų priėmimo tyrimuose empiriškai nustatyti skirtingas egzistencines orientacijas ir atskleisti, kokia technologijų vertinimo logika slypi už tų pačių konstrukty.

3. Tyrimo metodologija

Šiame tyrime taikoma konceptualioji analizė, siekiant interpretuoti, kokią žmogaus ir technologijos santykį implikuoja klasikiniai technologijų priėmimo modeliai. Tyrimas grindžiamas interpretacine teorine prieiga, kurioje technologijų priėmimo modeliai analizuojami ne kaip neutralios prognozavimo schemos, bet kaip tam tikrą žmogaus santykio su technologine aplinka logiką implikuojančios konceptualios struktūros.

Konceptualioji analizė šiame straipsnyje suprantama kaip teorinių kategorijų reinterpretacija ir jų tarpusavio ryšių peržiūra, siekiant identifikuoti implikuojamas teorines prielaidas bei aiškinamuosius ribotumus. Analizės tikslas – ne empirinis ryšių tikrinimas, bet bandymas parodyti, kokia technologijų vertinimo logika slypi klasikiniuose technologijų priėmimo modeliuose. Be to, siekiama identifikuoti klasikinių technologijų priėmimo modelių operacionalizacijos ribotumus ir konceptualiai pagrįsti poreikį kurti metodines priemones, kurios leistų empiriškai diferencijuoti skirtingas gyvenimo orientacijas technologijų priėmimo kontekste.

Tyrimo objektu laikomi klasikinių technologijų priėmimo modelių konstruktai ir jų operacionalizacijos formos empiriniuose tyrimuose. Tad pagrindiniai šių modelių elementai – suvokiama nauda, naudojimo paprastumas, socialinė įtaka, suvokiama kontrolė ir susiję konstruktai – šiame tyrime traktuojami kaip teorinės kategorijos, leidžiančios analizuoti technologijų vertinimo prielaidas bei žmogaus santykio su technologijomis logikas.

Gyvenimo orientacijos dimensija šiame tyrime traktuojama kaip konceptuali analitinė kategorija, leidžianti interpretuoti skirtingas technologijų vertinimo logikas, slypinčias už klasikinių technologijų priėmimo konstrukty. Straipsnyje ši dimensija konceptualizuojama preliminariai, siekiant parodyti galimas *turėjimo* ir *buvimo* orientacijų raiškas technologijų priėmimo kontekste bei pagrįsti tolesnės operacionalizacijos poreikį būsimuose empiriniuose tyrimuose.

Analizė atliekama trimis etapais. Pirmiausia identifikuojami pagrindiniai technologijų priėmimo modeliuose naudojami konstruktai, kuriais siekiama paaiškinti, kodėl ir kaip individai priima ar atmeta technologijas. Siekiant išvengti fragmentiško šių konstrukty, kaip izoliuotų kintamųjų, traktavimo, jie funkciškai grupuojami į tris analitines kategorijas: (a) instrumentinio racionalumo,

(b) kontrolės ir kompetencijos, (c) socialinės įtakos ir motyvacijos. Trečiajame etape, pritaikius E. Fromm'o *turėti* ir *būti* perskyrą, šios kategorijos interpretuojamos, siekiant nustatyti, kokia žmogaus ir technologijos santykio logika jose dominuoja – technologija suvokiama kaip kontrolės, stabilumo ir rezultatų užtikrinimo priemonė (*turėjimo* orientacija) ar kaip aktyvaus, produktyvaus ir autentiško veikimo erdvė (*buvimo* orientacija).

Toliau, remiantis šia interpretacine perspektyva, atliekama He Huang ir kt. (2025) empirinio tyrimo reinterpretacija. H. Huang ir kt. nagrinėja vyresnio amžiaus žmonių internetinių medicinos paslaugų priėmimą, grindžiamą modifikuotu UTAUT2 modeliu, reprezentuojančiu vieną naujausių ir empiriškai validuotų klasikinės technologijų priėmimo paradigmos plėtinių. Tyrime kartu su tradiciniais technologijų priėmimo konstruktais integruojami papildomi veiksniai – pasitikėjimas, suvokiama rizika ir technologinis nerimas. Nepaisant teorinio išplėtimo, tyrime išlieka klasikiniams technologijų priėmimo modeliams būdingi aiškinamieji ribotumai. Todėl H. Huang ir kt. (2025) atliktas tyrimas tampa tinkamu analitiniu iliustraciniu atveju.

Kadangi tyrimas grindžiamas konceptualia interpretacija, pateikiama schema negali būti laikoma pilnutinai validuotu empiriniu modeliu. Vis dėlto ji leidžia identifikuoti klasikinių technologijų priėmimo modelių aiškinamuosius ribotumus ir formuluoti gyvenimo orientacijos dimensijos operacionalizavimo teorines prielaidas būsimoose empiriniuose tyrimuose. Tokia prieiga sudaro tolesnių tyrimų, apimančių *turėjimo* ir *buvimo* orientacijų indikatorių kūrimą, jų empirinį validavimą bei gyvenimo orientacijos, kaip moderuojančio kintamojo, vaidmens tikrinimą gerontotechnologijų priėmimo modeliuose, pagrindą.

4. Priėmimo konstrukto rekonstrukcija ir interpretacija E. Fromm'o perspektyvoje

Instrumentinio racionalumo kategorija apima konstruktus, susijusius su technologijos funkcinės vertės ir jos poveikio veiklos rezultatams vertinimu. Pagrindinis jų yra suvokiama nauda, apibrėžiama kaip laipsnis, kiek asmuo tiki, kad technologijos naudojimas pagerins jo veiklos rezultatus (Davis, 1989). Empiriniai tyrimai nuosekliai rodo, kad tai vienas stipriausių technologijų naudojimo veiksnų (Davis, 1989; Venkatesh, Davis, 2000). Šiai kategorijai priskiriami ir darbo tinkamumo, ilgalaikių pasekmių, rezultatų demonstravimo bei santykinio pranašumo konstruktai (Thompson ir kt., 1991; Moore, Benbasat, 1991; Compeau, Higgins, 1995). Šių konstrukto visuma atskleidžia instrumentinio racionalumo logiką, technologijos vertę apibrėžiant kaip jos indėlį į efektyvumą, produktyvumą ir rezultatų optimizavimą. Tokia logika artima E. Fromm'o *turėjimo* orientacijai, kur santykis

su pasauliu grindžiamas siekiu išlaikyti stabilumą, kontroliuoti aplinką ir apsaugoti turimą tapatybę bei užtikrinti saugumą (Fromm, 1976/2015). Šioje perspektyvoje technologija pirmiausia suvokiama kaip numatytų rezultatų užtikrinimo priemonė. Buvimo perspektyvoje technologijos vertė interpretuojama kitaip – ne vien per jos rezultata, bet ir per santykį su veikla bei pačiu veikimo procesu. E. Fromm'as buvimą sieja su aktyviu, produktyviu ir autentišku santykiu su pasauliu, kuriame žmogus orientuotas ne vien į išlaikymą ar kontrolę, bet į gyvą dalyvavimą, gebėjimų realizavimą ir atvirumą patirčiai (Fromm, 1976/2015). Todėl technologija vertinama ne tik atsižvelgiant į tai, ką ji leidžia pasiekti, bet ir į tai, kaip ji įsitraukia į žmogaus veiklą, ar palaiko savarankišką veikimą, ar sudaro galimybę aktyviai dalyvauti gyvenime.

Kontrolės ir kompetencijos kategorija apima konstruktus, kurie susiję su individo galimybėmis veikti technologinėje aplinkoje: naudojimo paprastumą (Davis, 1989), sudėtingumą (Thompson ir kt., 1991), asmeninį veiksmingumą (Compeau, Higgins, 1995), suvokiamą elgesio kontrolę (Ajzen, 1991) bei palankias naudojimo sąlygas. Šie konstruktai technologijų priėmimą sieja su pastangų mažinimu, veiklos stabilumu ir aplinkos prognozuojamumu. Esant *turėjimo* orientacijai, toks santykis grindžiamas technologijos valdymu ir kontrolės išlaikymu. Technologija suvokiama kaip objektas, kurį būtina įvaldyti siekiant užtikrinti stabilų ir prognozuojamą veikimą.

Buvimo perspektyvoje tie patys konstruktai gali būti interpretuojami kitaip – kaip gyvo ir autentiško veikimo sąlygos. Naudojimo paprastumas ar asmeninis veiksmingumas šiuo atveju svarbūs ne todėl, kad didina kontrolę, bet todėl, kad technologija netrukdo žmogui veikti, įsitraukti ir realizuoti savo gebėjimus. Tokiu atveju technologija tampa ne tik instrumentu, bet ir veiklos erdve, kurioje žmogus gali išlikti aktyvus santykiyje su pasauliu. Socialinės įtakos ir motyvacijos kategorija apima subjektyvias normas (Fishbein, Ajzen, 1975), socialinius veiksnius (Thompson ir kt., 1991), įvaizdį ir matomumą (Moore, Benbasat, 1991), taip pat motyvacinius bei emocinius veiksnius, tokius kaip vidinė ir išorinė motyvacija, afektas ar nerimas (Davis ir kt., 1992; Compeau, Higgins, 1995). Šie konstruktai rodo, kad technologijų naudojimą formuoja ne tik funkcinės savybės, bet ir socialinis bei emocinis kontekstas. Turėjimo perspektyvoje socialiniai aspektai gali būti siejami su statusu, socialiniu matomumu ir poreikiu išlaikyti tam tikrą socialinę poziciją. Tokiu atveju technologija tampa savęs apibrėžimo ir socialinio pripažinimo užsitikrinimo priemone. Buvimo perspektyvoje socialinė dimensija interpretuojama kaip galimybė palaikyti gyvą santykį su kitais žmonėmis, dalyvauti bendruomenės gyvenime ir išlikti aktyviu socialinio gyvenimo dalyviu. Technologija vertinama ne dėl simbolinės vertės, bet dėl jos gebėjimo palaikyti bendravimą, dalyvavimą ir bendrą veiklą.

Tokia rekonstrukcija leidžia pamatyti, kad technologijų priėmimo modeliai remiasi ne vien techninių savybių vertinimu, bet ir pagrįsti žmogaus santykio su technologine aplinka logika. Vis dėlto klasikiniai modeliai šių logikų tiesiogiai nediferencijuoja, todėl tie patys konstruktai gali slėpti skirtingus technologijos vertinimo motyvus. Tai sudaro tolesnių tyrimų, kurie orientuoti į technologijų priėmimo konstrukčių egzistencinių reikšmių analizę bei jų operacionalizavimo galimybes, prielaidas.

5. Gerontotechnologijų priėmimo reinterpretacija E. Fromm'o perskyros požiūriu

Nagrinėjamo H. Huang ir kt. (2025) tyrimo rezultatai patvirtina, kad vyresnio amžiaus žmonių internetinių medicinos paslaugų priėmimą reikšmingai lemia klasikiniai technologijų priėmimo konstruktai – veiklos, pastangų lūkestis ir socialinė įtaka. H. Huang ir kt. (2025) veiklos lūkestį apibrėžia kaip laipsnį, kiek, asmens manymu, internetinių medicinos paslaugų naudojimas gali pagerinti jo veiklos rezultatus ir palengvinti medicinos paslaugų gavimą. Atlikus tyrimą nustatyta, kad veiklos lūkestis daro stipriausią teigiamą poveikį naudojimo intencijai ($\beta = 0,375$, $p < 0,001$), todėl autoriai daro išvadą, kad vyresnio amžiaus žmonės yra labiau linkę priimti internetines medicinos paslaugas tada, kai suvokia jas kaip praktiškai naudingas ir galinčias pagerinti medicinos paslaugų prieinamumą bei patogumą.

Tačiau tyrimo rezultatai rodo ir tai, kad vien suvokiamos naudos nepakanka technologijų priėmimo skirtumams paaiškinti. H. Huang ir kt. (2025) nustatė, kad naudojimo intenciją reikšmingai veikia ir pasitikėjimas ($\beta = 0,237$), technologinis nerimas ($\beta = 0,129$) bei suvokiama rizika ($\beta = 0,296$), o palankios sąlygos ir kainos vertė statistiškai reikšmingo poveikio nedaro. Autoriai šiuos veiksnius sieja su specifiniu internetinių medicinos paslaugų kontekstu: būtinybe pasitikėti nuotolinių medicinos paslaugų profesionalumu, susirūpinimu dėl privatumo ir asmens duomenų saugumo bei vyresnio amžiaus žmonėms būdingu atsargumu naujų technologijų atžvilgiu.

Nors autoriai egzistencinių orientacijų požiūriu šių rezultatų neinterpretuoja, jie leidžia kelti klausimą, ar technologijų priėmimas gali būti paaiškinamas vien funkcionalumo ir instrumentinės naudos kriterijais. Tyrime kartu fiksuojamas stiprus veiklos lūkesčio poveikis ir reikšminga rizikos bei technologinio nerimo įtaka, o dalis klasikinių UTAUT2 kintamųjų apskritai netenka aiškinamosios galios. E. Fromm'o perspektyvoje tai gali būti interpretuojama kaip ženklas, kad technologijų vertinimą formuoja ne tik funkcinių savybių analizė, bet ir vartotojo santykis su technologija, kurio klasikiniai technologijų priėmimo modeliai tiesiogiai neoperacionalizuoja.

Šis interpretacinis neapibrėžtumas atskleidžia problemą, kad tie patys technologijų priėmimo konstruktai gali būti grindžiami skirtingomis vertinimo logikomis. Pavyzdžiui, technologinis nerimas gali reikšti tiek kontrolės praradimo baimę ir siekį apsaugoti stabilų santykį su aplinka, tiek sunkumą įsitraukti į technologinę veiklą nesijaučiant priklausomam ar susvetimėjusiam. Analogiškai suvokiama nauda gali būti siejama tiek su efektyvumu ir saugumo užtikrinimu, tiek su galimybe išlikti aktyviam, palaikyti santykius ir tęsti kasdienę veiklą. Todėl vien iš klasikinių technologijų priėmimo konstrukto neįmanoma nustatyti, kokio pobūdžio santykį su technologija išreiškia respondentų atsakymai.

Ši problema leidžia kelti prielaidą, kad technologijų priėmimo modeliuose trūksta papildomos interpretacinės dimensijos, kuri paaiškintų, kodėl tie patys konstruktai skirtingiems vartotojams gali turėti skirtingą reikšmę. Todėl gyvenimo orientacija šiame kontekste gali būti interpretuojama kaip hipotetinis moderuojantis kintamasis, keičiantis klasikinių technologijų priėmimo konstrukto ryšius. Tokiu atveju suvokiamos naudos, naudojimo paprastumo ar socialinės įtakos poveikis naudojimo intencijai nebūtų universalus, bet priklausytų nuo to, ar individo santykį su technologija labiau struktūruoja turėjimo, ar buvimo orientacija.

Vyresniame amžiuje ši skirtis ypač reikšminga, nes technologijų naudojimas dažnai susijęs ne tik su funkcinių užduočių atlikimu, bet ir su galimybe išlikti aktyviam, palaikyti santykius, veikti savarankiškai ir neatsisakyti dalyvavimo kasdieniame gyvenime. Todėl technologijų priėmimo skirtumai gali rodyti ne tik skirtingą funkcionalumo vertinimą, bet ir skirtingas gyvenimo orientacijas.

Vis dėlto vien gyvenimo orientacijos, kaip abstraktaus moderuojančio kintamojo, įtraukimas pagrindinės problemos neišsprendžia. Jei teigiama, kad technologijų priėmimo skirtumus gali lemti skirtingos egzistencinės orientacijos, būtina empiriškai nustatyti, kaip šios orientacijos pasireiškia tiriamųjų santykiyje su technologija.

Dabartiniai technologijų priėmimo klausimynai daugiausia operacionalizuoja instrumentinio vertinimo kriterijus – efektyvumą, naudojimo paprastumą, kontrolę ar funkcinę naudą. Todėl jie paprastai fiksuoja instrumentinį santykį su technologija, kuris yra artimesnis turėjimo orientacijai. Tuo tarpu klausimai, susiję su technologijos santykiu su aktyviu veikimu, autentiško santykio palaikymu ar gebėjimu išlikti aktyviai dalyvaujant gyvenime, lieka nepakankamai diferencijuoti. Dėl to iškyla operacionalizacijos problema: dabartiniai modeliai neleidžia nustatyti, kokia gyvenimo orientacija slypi už tų pačių technologijų priėmimo konstrukto. Tas pats suvokiamos naudos vertinimas gali reikšti tiek kontrolės ir efektyvumo siekį, tiek norą išlikti aktyviam santykiyje su pasauliu ir kitais žmonėmis. Ši interpretacija suponuoja poreikį kurti metodinę priemonę, leidžiančią diferencijuoti ne tik technologijų vertinimą, bet ir šį vertinimą struktūruojančias egzistencines orientacijas.

Tokia prieiga leistų analizuoti, kaip tie patys technologijų priėmimo konstruktai įgyja skirtingą reikšmę, atsižvelgiant į tai, vartotojo santykį su technologija labiau struktūruoja turėjimo ar buvimo orientacija. Vienas iš galimų tolesnių tyrimų etapų galėtų būti *turėjimo* ir *buvimo* orientacijų indikatorinės sistemos kūrimas, paremtas ne vien technologijų vertinimu, bet ir žmogaus santykio su pasauliu logika.

Tokiu atveju gyvenimo orientacija galėtų būti integruojama ne tik kaip hipotetinis moderuojantis kintamasis, bet ir kaip paskiras empirinis matmuo. Pavyzdžiui, *turėjimo* orientaciją galėtų atskleisti tokie teiginiai, kaip „technologija leidžia man išlaikyti kontrolę“, „naudodamasis technologija jaučiuosi saugesnis“ ar „technologija padeda išvengti rizikos“, o buvimo orientaciją – „technologija leidžia man išlikti aktyviam“, „naudodamasis technologija galiu dalyvauti man svarbioje veikloje“, „technologija padeda palaikyti gyvą santykį su kitais žmonėmis“ arba „technologija leidžia veikti nesijaučiant priklausomam“.

Šiame tyrime gyvenimo orientacijos dimensija netraktuojama kaip pilnutinai validuota skalė, bet kaip preliminari konceptuali kryptis, leidžianti empiriškai įvertinti jos analitinį potencialą. Tokia prieiga sudaro tolesnių tyrimų, nukreiptų į *turėjimo* ir *buvimo* konceptualizavimą, jų indikatorių kūrimą bei empirinių metodikų, skirtų egzistencinių technologijų vertinimo logikų analizei, rengimą, pagrindą.

Išvados

Straipsnyje pristatoma analizė patvirtina tyrėjų, teigiančių, kad klasikiniai technologijų priėmimo modeliai nėra neutralios prognozuojamos schemos, poziciją. Modeliuose technologijų vertinimas grindžiamas instrumentine logika, technologijos reikšmę siejančia su funkcine nauda, efektyvumu, kontrole ir rezultatų optimizavimu. Tokia logika implikuoja specifinį žmogaus santykį su technologine aplinka.

Remiantis E. Fromm'o *turėjimo* ir *buvimo* perskyra atskleidžiama, kad tokia technologijų priėmimo samprata artima *turėjimo* orientacijai, kai santykis su pasauliu grindžiamas valdymu, nauda ir funkcionalumu. Tuo tarpu *buvimo* perspektyva leidžia technologijų vertę aiškinti ne vien atsižvelgiant į funkcinius rezultatus, bet ir į veiklos prasmingumą, santykį, saviraišką bei autentišką veikimą technologinėje aplinkoje.

Šios skirtingos interpretacijos paaiškina empirinius neatitikimus, kai technologijos suvokiamos kaip naudingos, tačiau nepriimamos arba naudojamos nepaisant riboto funkcionalumo. Straipsnyje argumentuojama, kad technologijų priėmimą formuoja ne vien suvokiama nauda, bet ir skirtingos žmogaus santykio su technologine aplinka logikos.

Skirtingos technologijų priėmimo konstruktyvų interpretacijos atskleidžia, kad klasikiniuose modeliuose trūksta dimensijos, kuri paaiškintų, kodėl tie patys veiksniai skirtingiems vartotojams gali įgyti skirtingą reikšmę. Todėl straipsnyje siūloma gyvenimo orientaciją traktuoti kaip moderuojantį kintamąjį, o šios dimensijos įtraukimas tampa pagrindiniu straipsnio teoriniu indėliu.

Metodologiniu požiūriu siūloma gyvenimo orientacijos dimensiją integruoti į klasikinius technologijų priėmimo modelius kaip moderuojantį kintamąjį. Šiame tyrime ji operacionalizuojama preliminariai, pateikiant galimus indikatorius tolesniam empiriniam tikrinimui.

Praktiniu lygmeniu siūloma interpretacija sudaro prielaidas skirstyti vartotojus pagal jų santykį su technologine aplinka ir kurti gerontotechnologijas, orientuotas ne tik į efektyvumą, bet ir į prasmingą veiklą, autonomiją bei santykių palaikymą.

Galiausiai siūloma prieiga leidžia technologijų priėmimą suprasti ne tik kaip racionalų apsisprendimą naudoti technologiją, bet ir kaip žmogaus santykį su technologine aplinka. Tai leidžia gerontotechnologijų tyrimuose pereiti nuo klausimo, „ar technologija naudinga?“, prie klausimo, „kokį žmogaus santykį su savimi, kitais ir savo senėjimu ji formuoja?“

Autoriaus deklaracija

Autorius deklaruoja, kad pateiktas rankraštis yra originalus, anksčiau neskelbtas, parengtas savarankiškai, laikantis akademinės etikos ir sąžiningumo principų. Rengiant straipsnį nebuvo naudotasi dirbtinio intelekto tekstais.

Literatūra

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50 (2), 179–211. DOI: [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Aletti, T., Figueiredo, B., Reid, M., Martin, D. M., Sheahan, J., Hjorth, L. (2025). Older adults' digital competency, digital risk perceptions and frequency of everyday digital engagement. *Information Technology & People*, 38 (8), 97–118. DOI: <https://doi.org/10.1108/ITP-05-2024-0624>
- Bao, H., Lee, Z. Y., Lee, G., Lee, E. W. J. (2026). Understanding motivations and barriers to digital health adoption among older adults in Singapore: A qualitative multi-stakeholder study. *Journal of Technology in Behavioral Science*. DOI: <https://doi.org/10.1007/s41347-026-00601-x>
- Bertolazzi, A., Quaglia, V., Bongelli, R. (2024). Barriers and facilitators to health technology adoption by older adults with chronic diseases: An integrative systematic review. *BMC Public Health*, 24 (1), 506. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12889-024-18036-5>
- Bouma, H. (2001). *Gerontechnology: Emerging technologies and their impact on aging*. IOS Press. DOI: <https://doi.org/10.3233/978-1-60750-892-2-93>
- Compeau, D. R., Higgins, C. A. (1995). Computer self-efficacy: Development of a measure and initial test. *MIS Quarterly*, 19 (2), 189–211. DOI: <https://doi.org/10.2307/249688>
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13 (3), 319–340. DOI: <https://doi.org/10.2307/249008>
- Davis, F. D., Bagozzi, R. P., Warshaw, P. R. (1992). Extrinsic and intrinsic motivation to use computers. *Journal of Applied Social Psychology*, 22 (14), 1111–1132. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1992.tb00945.x>

- Emmesjö, L., Hallgren, J., Gillsjö, C. (2025). Older adults' digital technology experiences: A qualitative study. *BMC Digital Health*, 3 (1), 24. DOI: <https://doi.org/10.1186/s44247-025-00163-7>
- Fishbein, M., Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention and behavior: An introduction to theory and research*. Addison-Wesley.
- Fowe, I. E., Boot, W. R. (2022). Understanding older adults' attitudes toward mobile and wearable technologies to support health and cognition. *Frontiers in Psychology*, 13, 1036092. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1036092>
- Fromm, E. (1976). *To have or to be?* Harper & Row.
- Frommas, E. (2015). *Turėti ar būti?* Kitos knygos.
- Graafmans, J. A. M., Brouwers, T. (1989). Gerontechnology, the modelling of normal aging. *Proceedings of the Human Factors Society 33rd Annual Meeting*, 33 (3), 187–190. DOI: <https://doi.org/10.1177/154193128903300308>
- Graafmans, J., Bouma, H., Brouwers, E. (1992). *Gerontechnology*. IOS Press.
- Harris, M. T., Blocker, K. A., Rogers, W. A. (2022). Older adults and smart technology: Facilitators and barriers to adoption. *Frontiers in Computer Science*, 4, 835927. DOI: <https://doi.org/10.3389/fcomp.2022.835927>
- Heart, T., Kalderon, E. (2013). Older adults: Are they ready to adopt health-related ICT? *International Journal of Medical Informatics*, 82 (11), e209–e231. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijmedinf.2011.03.002>
- Hepburn, J., Williams, L., McCann, L. (2025). Barriers to and facilitators of digital health technology adoption among older adults with chronic diseases: Updated systematic review. *JMIR Aging*, 8, e80000. DOI: <https://doi.org/10.2196/80000>
- Huang, H., Zhu, J., Chen, J., Qin, Y., Chen, S. (2025). Exploring the factors influencing the adoption of online medical services by older adults: A modified UTAUT2 based study. *Frontiers in Public Health*, 13, 1559701. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2025.1559701>
- Kruithof, K., Ruehle, R. C., Dörenberg, V., Van Etten-Jamaludin, F., Frederiks, B. (2025). Digital assistive technologies to support community-dwelling older adults: An interpretative synthesis of experienced benefits and harms. *SSM – Qualitative Research in Health*, 8, 100584. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ssmqr.2025.100584>
- Lee, C., Coughlin, J. F. (2015). Perspective: Older adults' adoption of technology: An integrated approach to identifying determinants and barriers. *Journal of Product Innovation Management*, 32 (5), 747–759. DOI: <https://doi.org/10.1111/jpim.12176>
- Moore, G. C., Benbasat, I. (1991). Development of an instrument to measure the perceptions of adopting an information technology innovation. *Information Systems Research*, 2 (3), 192–222. DOI: <https://doi.org/10.1287/isre.2.3.192>
- Peek, S. T. M., Wouters, E. J. M., Van Hoof, J., Luijkx, K. G., Boeije, H. R., Vrijhoef, H. J. M. (2014). Factors influencing acceptance of technology for aging in place: A systematic review. *International Journal of Medical Informatics*, 83 (4), 235–248. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijmedinf.2014.01.004>
- Thompson, R. L., Higgins, C. A., Howell, J. M. (1991). Personal computing: Toward a conceptual model of utilization. *MIS Quarterly*, 15 (1), 125–143. DOI: <https://doi.org/10.2307/249443>
- United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2024). *World population prospects 2024: Summary of results*. United Nations. DOI: <https://doi.org/10.18356/9789211065138>
- Venkatesh, V., Davis, F. D. (2000). A theoretical extension of the technology acceptance model: Four longitudinal field studies. *Management Science*, 46 (2), 186–204. DOI: <https://doi.org/10.1287/mnsc.46.2.186.11926>
- Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., Davis, F. D. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view. *MIS Quarterly*, 27 (3), 425–478. DOI: <https://doi.org/10.2307/30036540>
- Venkatesh, V., Thong, J. Y. L., Xu, X. (2012). Consumer acceptance and use of information technology: Extending the unified theory of acceptance and use of technology. *MIS Quarterly*, 36 (1), 157–178. DOI: <https://doi.org/10.2307/41410412>
- Wilson, G., Gates, J. R., Vijaykumar, S., Morgan, D. J. (2023). Understanding older adults' use of social technology and the factors influencing use. *Ageing and Society*, 43 (1), 222–245. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0144686X21000490>
- World Health Organization. (2022). *Global report on ageism*. <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/demographic-change-and-healthy-ageing/combating-ageism/global-report-on-ageism> [žiūrėta 2026-05-09].

AN APPROACH TO THE APPLICATION OF GERONTOTECHNOLOGY MODELS FROM THE PERSPECTIVE OF ERICH FROMM'S THEORY 'TO HAVE OR TO BE?'

Jonas Tilvikas

Summary

The article analyses the limitations of classic technology acceptance models in the field of gerontechnology, and proposes their interpretative extension using Erich Fromm's distinction between having and being. The analysis addresses a recurring problem in gerontechnology research: the discrepancy between the perceived usefulness of technologies and their actual use in the everyday lives of older adults. Although models such as the Technology Acceptance Model (TAM) and the Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT) explain usage intentions through constructs such as perceived usefulness, ease of use, social influence, and facilitating conditions, they do not always explain why technologies may be rejected, despite their functionality or conversely, used despite limited functional value.

The development of gerontechnology is closely related to population ageing and increasing pressure on healthcare and social care systems. Technologies are frequently presented as instruments for maintaining independence, safety, and quality of life in old age. However, empirical studies demonstrate that technology acceptance among older adults is shaped not only by functional usefulness, but also by trust, anxiety, perceived risk, autonomy, social participation, and the relationship between technology and everyday life experience. This suggests that technology acceptance cannot be reduced solely to instrumental evaluations of efficiency and usefulness.

To analyse these limitations, the article applies Erich Fromm's distinction between the orientations of having and being. In Fromm's perspective, the orientation of having is associated with the preservation of stability, control, security and possession, whereas the orientation of being is related to an active, productive, and non-alienated engagement with the world. These orientations are understood not as psychological traits, but as different modes of relating to reality. This distinction makes it possible to reinterpret technology acceptance not merely as an evaluation of technological properties, but as an expression of broader forms of human relationship with the technological environment.

Methodologically, the article employs conceptual analysis, by reconstructing the principal constructs of classic technology acceptance models, and interpreting

them through the distinction between having and being. The analysis demonstrates that constructs such as perceived usefulness, performance expectancy, perceived control, and relative advantage correspond largely to the orientation of having, because technologies are primarily evaluated according to their instrumental value, efficiency, predictability, and ability to ensure desired outcomes. At the same time, constructs associated with trust, technological anxiety, social connectedness, and everyday participation reveal dimensions that cannot be fully reduced to instrumental rationality.

The article also reinterprets the empirical study by Huang et al. (2025) on older adults' acceptance of online medical services based on a modified UTAUT2 model. The findings confirm the significance of classic technology acceptance constructs, while simultaneously revealing the explanatory limitations of their logic. Although performance expectancy remains the strongest predictor of usage intention, acceptance is also strongly influenced by trust, technological anxiety, and perceived risk. These findings indicate that technology acceptance cannot be explained solely through functional usefulness or efficiency-oriented reasoning.

Based on this reinterpretation, the article argues that identical technology acceptance constructs may acquire different meanings depending on the individual's life orientation. For some users, perceived usefulness may signify increased control, safety and stability, while for others it may relate to the possibility of remaining active, maintaining participation in everyday life, and avoiding alienation in technological environments. Consequently, the article proposes life orientation as a hypothetical moderating dimension capable of influencing the relationships between classic technology acceptance constructs.

The analysis further demonstrates that classic technology acceptance models predominantly reflect a relationship with technology characteristic of the having orientation, grounded in the logic of functionality, control, efficiency and instrumental usefulness. In contrast, the being orientation emphasises active participation, meaningful engagement, autonomy, and non-alienated interaction with the technological environment. This distinction makes it possible to reinterpret technology acceptance not merely as a rational evaluation of technological properties, but as an expression of broader forms of human relationship with the world.

The proposed approach contributes to technology acceptance theory by extending classic models beyond instrumental rationality, and by providing a conceptual foundation for a future methodology of analysing life orientations in gerontechnology research.